

TÜRKİYE’NİN KIRMIZI LİSTESİ: KÜRESEL ÖLÇEKTE SOYU TEHLİKE ALTINDAKİ CANLI TÜRLERİ

The Red List of Türkiye: Globally Threatened Species

15 KARASAL
YAŞAM

Ahmet KARATAŞ
Prof.Dr.

Niğde Ömer Halisdemir
Üniversitesi
Fen Fakültesi, Biyoloji Bölümü,
51240 Niğde
rousettus28@yahoo.com
ORCID : [0000-0002-5859-2094](https://orcid.org/0000-0002-5859-2094)

Araştırma makalesi
Geliş: 28.12.2024
Kabul: 31.12.2024

Anahtar kelimeler
IUCN, Kırmızı Liste,
Türkiye, koruma

Keywords
IUCN, Red List, Türkiye,
conservation

Yazıların tüm teknik ve hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir. İleri sürülen fikir ve iddialar Doğa ve Sürdürülebilirlik Derneğinin görüşünü yansıtmayabilir.

Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN) tarafından hazırlanan Kırmızı Liste’de şimdiye kadar değerlendirilen 166.061 canlı türünden 46.300’den fazlası, diğer bir ifade ile Kırmızı Liste’deki türlerin ¼’ünden fazlası (%27,88) soylarının tükenme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Mevcut bu çalışmada IUCN verilerine göre Türkiye’deki duruma mercek tutulmuş ve 29 tür mantar, 940 tür bitki ve 2085 tür hayvan olmak üzere, toplamda 3054 türden 471’inin (%15,42) soylarının tehdit altında olduğu ve ilaveten 4 balık türünün soyu tükendiği görülmektedir. Ayrıca şimdilik soyu tükenme tehlikesinde olmasa da 164 tür tehlike sınırına yakındır. Geriye kalan 267 türün ise yetersiz veri nedeniyle durumu belirsizdir.

ABSTRACT

More than 46,300 of the 166,061 species evaluated so far in the Red List prepared by the International Union for Conservation of Nature (IUCN), in other words more than a quarter of the species on the Red List (27.88%), are threatened with extinction. In the present study, the situation in Türkiye has been evaluated according to IUCN data, and it is seen that 471 out of a total of 3054 species (15.42%), including 29 species of fungi, 940 species of plants, and 2085 species of animals, are threatened, and in addition, 4 species of fish are extinct. In addition, although they are not currently under threat of extinction, 164 species are near threatened. The status of the remaining 267 species is uncertain due to insufficient data.

Karataş A. (2024). "Türkiye'nin kırmızı listesi: küresel ölçekte soyu tehlike altındaki canlı türleri". Doğa ve Sürdürülebilirlik Derneği, Doğanın Sesi, 7 (14): 93-101

DOĞANIN SESİ

Liliium ciliatum, Tüylü Zambak (EN) © A. Karataş

GİRİŞ

Merkezi Gland (İsviçre)'de bulunan Dünya Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği veya kısa adıyla Uluslararası Doğa Koruma Birliği (International Union for Conservation of Nature, IUCN), canlı türlerinin ve içinde yaşadıkları doğanın korunması amacı ile kurulmuş uluslararası bir organizasyondur. Türkiye'nin aralarında bulunduğu 160'tan fazla ülkeden devlet kurumları ile sivil toplum kuruluşları IUCN'in üyesidir. Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Orman Bakanlığı aracılığıyla üyedir. Ayrıca ülkemizden birkaç dernek de IUCN'in üyesidir (IUCN, 2024). Bu örgüt tarafından hazırlanan Soyu Tükenme Tehlikesi Altında Olan Türlerin Kırmızı Listesi (IUCN Kırmızı Listesi), bitki, mantar ve hayvan türlerinin korunması ile ilgili dünya genelindeki en kapsamlı uluslararası kaynaktır. Bu listeler canlı türlerinin koruma durumları (kategorileri), dağılım alanları, türün

habitatı, ekolojisi, karşılaştığı tehditler ve koruma tedbirleri ile ilgili detaylı bilgi sağlamaktadır (Yavuz vd., 2021; IUCN, 2024).

IUCN tarafından 2024 yılı sonu itibariyle değerlendirilmesi tamamlanan türlerin sayısı 166.061'dir. Bunlardan 46.300'den fazla tür yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu sayı değerlendirilen tüm türlerin yaklaşık %28'idir (IUCN, 2024). Bunların başında %71 ile Sikadlar (Cycadopsida) gelir. Bunu sırasıyla Resif Mercanları (%44), Amfibiler (%41), Köpekbalıkları ve Vatozlar (% 37), Kozalaklı Ağaçlar (%34), seçilmiş Kabuklular (%28), Memeliler (%26), Sürüngenler (%21) ve Kuşlar (%12) takip eder.

Bu çalışmada amaç, Türkiye'nin fauna ve florasındaki türlerin koruma durumlarını gösteren karneyi ana hatlarıyla tespit etmektir.

DOĞANIN SESİ

MATERYAL ve METOT

Bu makale, IUCN (2024)'in Kırmızı Liste web sayfasındaki (<https://www.iucnredlist.org/>) dikkate alınarak hazırlanmıştır. IUCN'in Kırmızı Liste Kategorisi için **Tablo 1**'deki yaygın kısaltmalar kullanılmıştır.

EX: Extinct - Soyu Tükenmiş	
EW: Extinct in the Wild - Doğada Soyu Tükenmiş	
RE: Regionally Extinct - Bölgesel Ölçekte Soyu Tükenmiş	
CR: Critically Endangered - İleri Düzeyde Tehlikede	Threatened - Tehdit Altında
EN: Endangered - Tehlike Altında	
VU: Vulnerable - Hassas	
NT: Near Threatened - Tehlike Sınırına Yakın	
LC: Least Concern - En Az Endişe	
DD: Data Deficient - Yetersiz Veri (Durumu Belirsiz)	
NA: Not Applicable - Uygulanamaz	
NE: Not Evaluated - Değerlendirilmemiş	

Tablo 1. Kırmızı Liste çalışmalarında kullanılan kategoriler ve yaygın kısaltmaları.

BULGULAR

Kırmızı Liste'de Türkiye Biyotası'ndan 3054 tür yer alır (sadece Türkiye'nin Asya kesimindeki türler 1084, Avrupa kesiminden olan türlerse 677 adettir). Yurdumuzdan Kırmızı Liste'ye giren türlerden 29'u (% 0,95) Mantarlar (Fungi), 940'ı (%30,78) bitkiler (Plantae) ve 2085'i (%68,27) Hayvanlar (Animalia) krallıklarına aittir. Biyotadaki türlerimizden 4'ü (%0,13) EX, 141'i (%4,62) CR, 155'i (%5,07) EN, 175'i (%5,73) VU, 164'ü (%5,37) NT, 2148'i (%70,33) LC ve 267'si (%8,74) DD kategorilerindedir. Buna göre soyu tükenen 4 tür dışındaki soyu tehlike altında (CR, EN, VU) olan türlerin sayısı 471'dir ve değerlendiren toplam tür sayısının %15,42'sine karşılık gelir (**Şekil 1-5**).

Fungi türlerinin 23'ü Basidiomycota şubesindedir ve bunlardan 8'i VU, 6'sı NT ve 9'u LC statüsündedir. Ascomycota şubesinden olan 6 mantar türü ise LC kategorisindedir.

Anatolichthys danfordii – Dişli Sazancık (CR)

Montivipera wagneri - Wagner Engereği (CR)

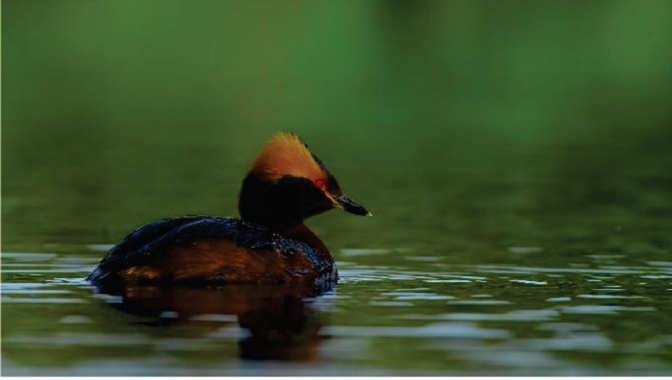
DOĞANIN SESİ

Lyciasalamandra billae - Kemer Kara Semenderi (EN)

Darevskia bendimahiensis - Bendimahi Kertenkelesi (EN)

Podiceps auritus - Kulaklı Batağan (VU)

Rissa tridactyla - Karaayaklı Martı (VU)

Ommatotriton ophryticus - Kafkas Şeritli Semenderi (NT)

Capra aegagrus - Yaban Keçisi (NT)

Nyctalus noctula - Ağaç Yarasası (LC)

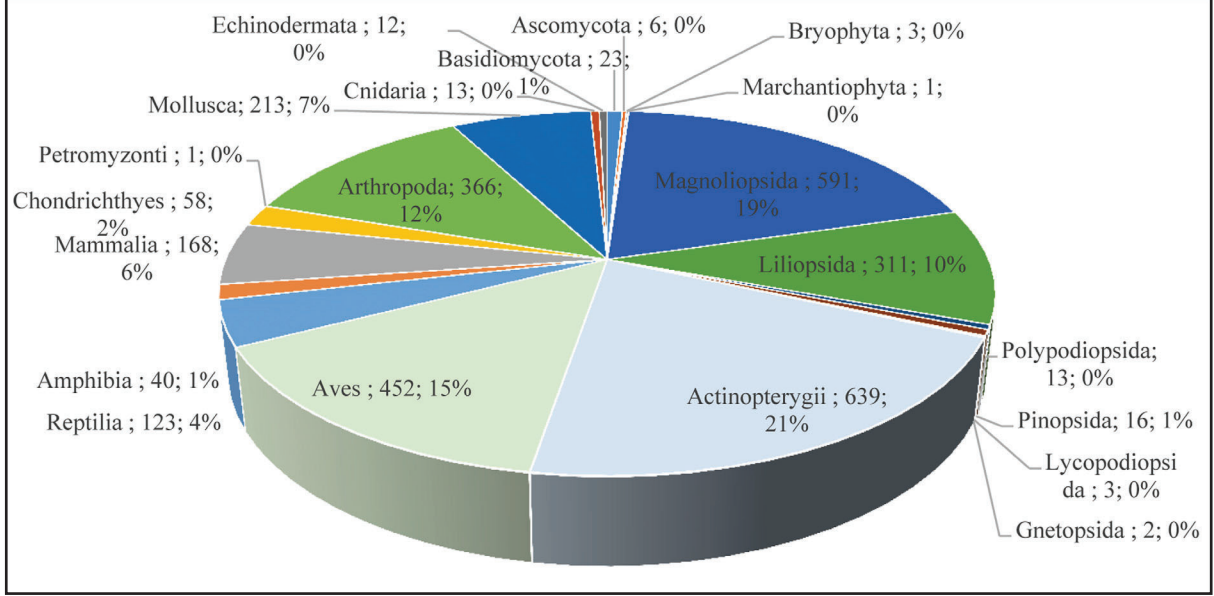

Dryomys laniger - Kaya Uyuru (DD)

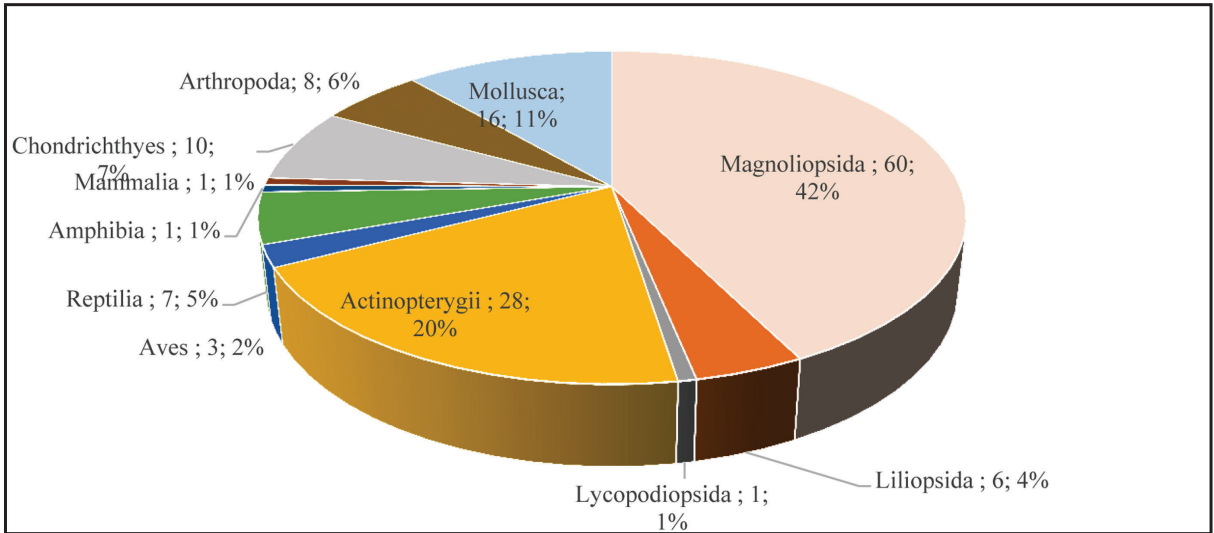
Şekil 1. IUCN Kırmızı Listesi'nin kategorilerine Türkiye'den örnekler. © A. Karataş

DOĞANIN SESİ

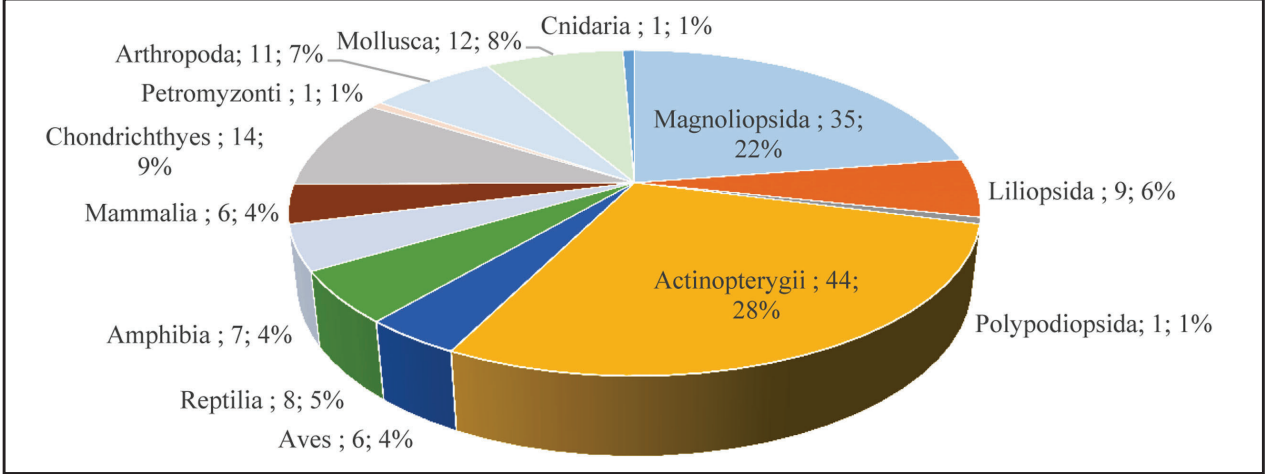
Şekil 2. IUCN Kırmızı Listesi'nde bulunan Türkiye'den bütün türlerin canlı sınıflarına göre dağılımları.

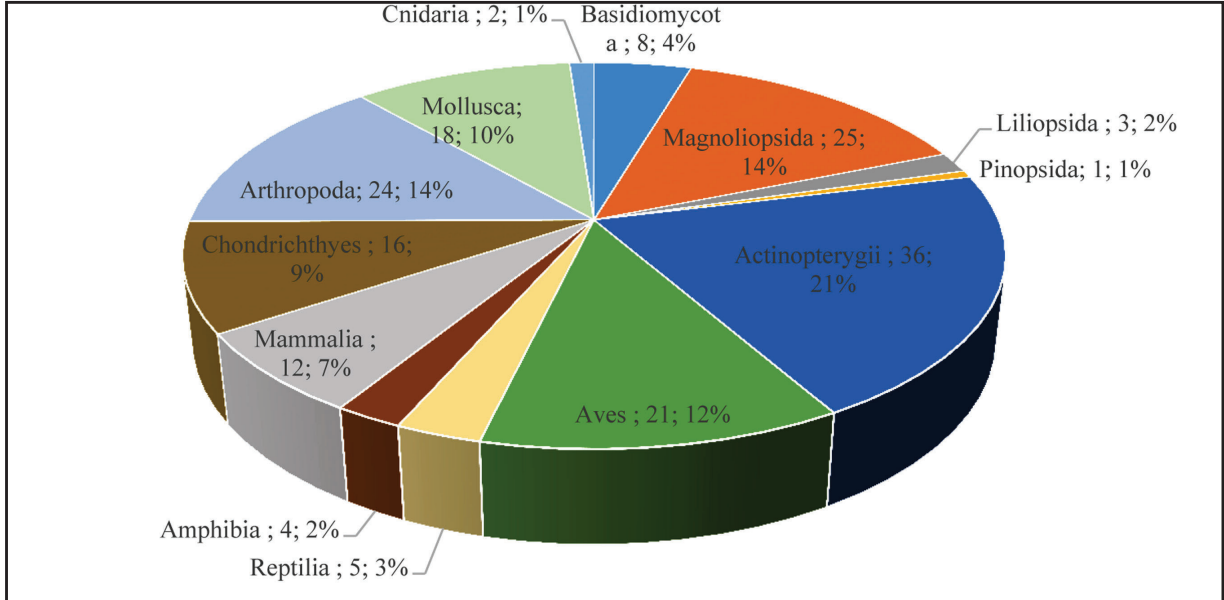
Şekil 3. IUCN Kırmızı Listesi'nde bulunan Türkiye'den CR kategorisindeki türlerin dağılımları.

DOĞANIN SESİ

Şekil 4. IUCN Kırmızı Listesi'nde bulunan Türkiye'den EN kategorisindeki türlerin dağılımları.

Şekil 5. IUCN Kırmızı Listesi'nde bulunan Türkiye'den VU kategorisindeki türlerin dağılımları

DOĞANIN SESİ

Bitkiler (Plantae) Krallığı'ndan Türkiye listesinde yer alan 940 bitkinin 3'ü Bryophyta şubesi ve 1'i Marchantiophyta şubesi ve LC kategorisindedir. Geriye kalan 936 tür Tracheophyta şubesiindedir. Rhodophyta, Charophyta, Anthocerotophyta ve Chlorophyta şubelerinden herhangi bir tür listede bulunmaz.

İletim Demetli Bitkiler olarak bilinen Tracheophyta türleri ise Magnoliopsida, Liliopsida, Pinopsida, Polypodiopsida, Lycopodiopsida ve Gnetopsida sınıflarındandır. Magnoliopsida sınıfından 591 türden 60'ı CR kategorisindedir. Aralarında *Lathyrus belinensis*, *Nonea karsensis* ve *Silene ispirensis* gibi çiçekli bitkilerin bulunduğu bu 60 türün 14'ü Fabales, 14'ü Asterales ve 8'i Lamiales takımlarındandır. 591 türden 35'i EN kategorisindedir ve çoğunluğu 10 tür ile Asterales, 9 tür ile Fabales, üçer tür ile Brassicales ve Apiales takımları teşkil eder. Magnoliopsida'nın listedeki diğer türlerinden 25'i VU, 31'i NT, 385'i LC ve 55'i DD kategorilerindedir. Liliopsida sınıfındaki 311 türün 6'sı (*Galanthus trojanus*, *Colchicum leptanthum*, *Allium czelghauricum*, *Tulipa gumusanica*, *Allium baytopiorum* ve *Gagea antakiensis*) CR; 9'u EN, 3'ü VU, 6'sı NT, 264'ü LC ve 23'ü DD kategorisindedir. Bitkilerin diğer sınıfları olan Pinopsida'dan 16 türün 1'i (*Cedrus libani*) VU, 1'i NT ve 14'ü LC; Polypodiopsida'dan 13 türün 1'i (*Pilularia minuta*) EN, 12'si LC; Lycopodiopsida sınıfından 3 türün 1'i (*Isoetes olympica*) CR ve 2'si LC; Gnetopsida sınıfından *Ephedra* cinsi 2 tür ise LC'dir.

Kırmızı Liste'de Türkiye'den 2085 tür Animalia (Hayvanlar) Krallığı'ndandır. Bunlar tür sayısına göre sıralandığında, çoğunluğu 1481 tür (%71,03) ile Omurgalılar (Vertebrata)'ın olduğu Chordata şubesiindedir. Ardından 366 tür (%17,55) ile Arthropoda (Eklembacaklılar), 213 tür (%10,22) ile Mollusca (Yumuşakçalar), 13 tür (%0,62) ile Cnidaria (Haşlamlılar) ve 12 tür (%5,76) ile Echinodermata (Derisidikenliler) gelir.

Kırmızı Liste'deki omurgalılarımız, Actinopterygii (639 tür), Aves (452 tür), Mammalia (168 tür), Reptilia (123 tür), Chondrichthyes (58 tür), Amphibia (40 tür) ve Petromyzonti (1 tür) sınıflarındandır. Actinopterygii'ye ait 4 türün (İznik Gölü'ne endemik İznik İncibalığı - *Alburnus nicaeensis*, Gölcük Gölü'ne endemik Gölcük Dişli Sazancığı - *Anatolichthys splendens*, Eğirdir Gölü'ne endemik Eğirdir Yağbalığı - *Pseudophoxinus handlirschi* ve Beyşehir Gölü'ne endemik Gökçe Balığı - *Alburnus akili*) soyu tükenmiştir (EX). 50 tür CR (Actinopterygii 28 tür, Chondrichthyes 10 tür, Aves 3 tür, Reptilia 7 tür, Amphibia 1 tür, Mammalia 1 tür); 86 tür EN (Actinopterygii 44 tür, Chondrichthyes 14 tür, Reptilia 8 tür, Amphibia 7 tür, Aves 6 tür, Mammalia 6 tür ve Petromyzonti 1 tür); 94 tür VU (Actinopterygii 36 tür, Aves 21 tür, Chondrichthyes 16 tür, Mammalia 12 tür, Reptilia 5 tür, Amphibia 4 tür); 85 tür NT (Actinopterygii 28 tür, Aves 25 tür, Mammalia 12 tür, Chondrichthyes 9 tür, Reptilia 9 tür, Amphibia 2 tür); 1112 tür LC (Actinopterygii 463 tür, Aves 397 tür, Mammalia 129 tür, Reptilia 90 tür, Amphibia 26 tür, Chondrichthyes 7 tür) ve 50 tür DD (Actinopterygii 36 tür, Mammalia 8 tür, Reptilia 4 tür, Chondrichthyes 2 tür).

Arthropoda şubesiinden olan 366 türün 8'i CR'dir. Malacostraca'nın *Palaemonetes mesopotamicus* türü dışındaki 7 tür Insecta (Böcekler)'dandır. Bunlar ise *Chorthippus bozdaghi*, *Psorodonotus ebneri*, *Troglophilus alanyaensis*'in dâhil olduğu Orthoptera (Çekirgeler)'dan 6 tür ve Lepidoptera'dan 1 türdür. Arthropoda'dan 11 tür EN'dir. Bunlardan üçer tür Orthoptera, Coleoptera ve Lepidoptera takımlarından, birer tür Odonata ve Diptera takımlarındandır. Listedeki diğer Arthropoda türlerinden 24'er tanesi VU ve NT; 206 tanesi LC ve 93'ü DD kategorilerindedir.

DOĞANIN SESİ

Türkiye’den 213 Mollusca türü Kırmızı Liste’de yer alır. Aralarında *Hydrobia anatolica*, *Islamia anatolica* ve *Falsipyrghula beysehirana*’nın olduğu 16 tür CR, 12 tür EN, 18 tür VU, 9 tür NT, 121 tür LC ve 37 tür DD kategorilerindedir.

Cnidaria şubesinde listedeki 13 türden 1’i (mercan türü olan *Cladocora caespitosa*) EN, diğer 12 türden ikişer tanesi VU ve NT, dörder tanesi de LC ve DD’dir.

Echinodermata (Derisidikenliler) şubesinde olan 12 türün 7’si LC ve 5’i DD’dir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

IUCN’in Kırmızı Liste çalışmalarındaki tür sayısı hızla artmaktadır. Örneğin, Eylül 2019 itibarıyla 105.732 türün değerlendirmesi tamamlanmıştır (Karataş, 2019). Bu sayı 2024’ün Aralık sonunda 166.061’e ulaşmıştır. Diğer taraftan 2019’da 28.338 tür (soyu tükenen 873 tür dâhil), 2024’te ise 46.300’den fazlası soyu tükenme tehlikesi altında verilmiştir. Artışa rağmen, % 27-28’lik oranlarda neredeyse hiç değişme görülmemektedir.

Türkiye’de bulunan türlerden 2019’da 419 tür, 2020’de 453 tür ve 2022’de 470 tür soyu tehdit altında olan türlerdir. Bu sayıya soyu tükenen 4 tür dâhildir (Karataş, 2019, 2020, 2023). Bu çalışmada ise 2024 için verilen tehlike altında olan (471 tür) ve soyu tükenen (4 tür) türlerin sayısı 475’tir. Karşılaştırma yapıldığında soyu tehlike altında olan türlerin sayısında yıllar geçtikçe artış olduğu görülür. Bununla birlikte IUCN tarafından değerlendirilen toplam tür sayısı da artmaktadır. Az da olsa bazı türlerin durumundaki iyileşmeler nedeniyle tehlike kategorilerinden çıkarılmıştır. Örneğin Küçük Kerkenez (*Falco naumanni*) için 1994, 1996, 2000, 2004 ve 2008 değerlendirmesinde VU olan durum, 2011’de LC’ye gerilemiş; benzer şekilde 1996 ve 2008’de VU kategorisindeki Yaban Keçisi (*Capra aegagrus*) için mevcut durum (2020’de) NT olmuştur.

Diğer taraftan Kırmızı Liste’de en iyi çalışılan canlı grubu olan omurgalı hayvanların tamamına yakını değerlendirilmiştir. Ancak IUCN’in internet sayfasında ülke seçeneklerinden “Türkiye” seçilerek arama yapıldığında listede bazı eksiklikler veya fazlalıklar görülmektedir. Örneğin, Çekiçbaşı Köpekbalığı (*Sphyrna lewini*), Söğüt Kirazkuşu (*Emberiza aureola*) ve Yaban Eşeği (*Equus hemionus*) gibi bazı türlerin Türkiye’deki varlığına dair kayda rastlanmamakla birlikte; Türkiye ile ilgili türler arasında bu türler de çıkmaktadır. Tersine Türkiye listesinde olması gereken birçok tür IUCN sayfalarında çıkmamaktadır. Örneğin Türkiye kuş türlerine ait güncel listede 502 tür yer alırken (Karataş vd., 2021, 2023; Yavuz vd., 2021; TRAKUŞ, 2024); IUCN veritabanında Türkiye seçildiğinde 452 tür çıkmaktadır. Benzer durum diğer canlı sınıfları için de söz konusudur. Gelecek yıllarda yukarıda bahsedilen eksiklikler giderileceği düşünülmektedir.

DOĞANIN SESİ

KAYNAKLAR

Alonso, J. C. (2014). "The Great Bustard: past, present and future of a globally threatened species". *Ornis Hungarica*, 22 (2): 1-13.

IUCN (2024). "The International Union for Conservation of Nature <https://iucn.org> & the IUCN Red List of Threatened Species. Version 2024-2. <https://www.iucnredlist.org> (25.12.2024).

Karataş, A. (2019). "Türkiye'nin Kırmızı Listesi". *National Geographic* (Türkiye) 2019 (Eylül): 40-47.

Karataş, A. (2020). "İyiler ve Kötüler: Dünya Günü'nün 50. Yılına Kutladığımız Şu Günlerde Türkiye'de Yaban Hayatının Geldiği Nokta ve Olası Gelecek..." *National Geographic* (Türkiye) 2020 (Nisan): 36-37.

Karataş, A. (2023). "Küreselleşmenin Yeryüzü ve Biyosfer Üzerine Etkileri" Biyoçeşitlilik ve Ekosistemler, TÜBA, Ankara, s. 187-220. [doi: 10.53478/TUBA.978-625-8352-58-0.ch09](https://doi.org/10.53478/TUBA.978-625-8352-58-0.ch09).

Karataş, A., Erciyas Yavuz, K., Yavuz, N., Ünlü, M., Necipoğlu, Ö., Kahraman, V., ... & Yeltekin, O. Ö. (2023). TRAKUS Türkiye'nin Kuşları, 4. Baskı. Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Karataş, A., Filiz, H., Erciyas Yavuz, K., Özeren, S. C., & Tok, C. V. (2021). The Vertebrate Biodiversity of Türkiye, pp. 175-274. In: Öztürk, M., Altay, V. & Efe, R. (eds.), Biodiversity, Conservation and Sustainability in Asia – Volume I: West Asia and Caucasus, *Springer Nature*, 660 s.; [doi:10.1007/978-3-030-59928-7_10](https://doi.org/10.1007/978-3-030-59928-7_10)

TRAKUŞ (2024). "Türkiye'nin Anonim Kuşları". www.trakus.org (24.12.2024).

Yavuz, N., Erciyas-Yavuz, K. & Karataş, A. (2021). "Türkiye'nin Küresel Ölçekte Soyuna Tehlike Altındaki Kuş Türleri". *Doğanın Sesi*. 4 (7): 19-39.